

29/2017 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201706142872>

Suomenlinna etnografisen pitkittäistutkimuksen kohteena: Esitutkimusvaihe tutkimusprosessin osana

Pauliina Latvala-Harvilahti

Artikkelissa tarkastellaan pitkittäistutkimukseen tähtäävän etnografisen kenttätöön esitutkimusvaihetta (2015–2016) Suomenlinnassa. Elävä Suomenlinna -tutkimuksen esitutkimusta ohjasi kiinnostus siihen, millaisia vaikutuksia Unescon maailmanperintöstatuksella on 25 vuoden aikana ollut paikallisten asukkaiden ja yhteisöjen elämään. Kansainväliset kulttuuriperintösopimukset korostavat yhteisöjen roolia kulttuuriperinnön suojelijoina, käyttäjinä ja eteenpäin välittäjinä. Tämä luo tarpeen suomenlinnalaisten paikkasuhdetta tarkastelevalle ajantasaiselle tutkimustiedolle. Erityisen kiinnostavaa on pohtia, millaisia tulokulmia paikallisilla on yhteisöllisyyteen, kulttuuriperintöön ja muuttuvaan elinympäristöön. Esitutkimusvaihe muodostui Suomenlinnaan ja sen asukkaisiin tutustumisesta, haastatteluista, havainnoinnista ja muistiinpanoista, valokuvaamisesta sekä lehtiaineistojen, dokumenttien, verkkosisältöjen ja tutkimuskirjallisuuden kartoittamisesta. Reflektoin tässä artikkelissa yhteisölähtöisten tutkimusnäkökulmien muodostumista, pitkittäistutkimukseen soveltuvien tutkimusmenetelmien valintaa sekä tutkijan asemaa. Lisäksi analysoin esitutkimusvaiheen neljästä haastattelusta paikkasuhdetta ja muutoksia peilaavaa kerrontaa. Esitutkimus vahvisti käsityksiä siitä, että virallisen ja epävirallisen kulttuuriperintötason rinnakkaistutkimus on Suomenlinnassa hedelmällistä.

Avainsanat: esitutkimus, kenttätö, Suomenlinna, maailmanperintö, yhteisöt, paikkasuhde, kriittinen kulttuuriperinnön tutkimus, metodologia, virallinen ja epävirallinen kulttuuriperintö, etnografinen pitkittäistutkimus

Johdanto

Suomenlinna on tutkimuskenttänä monimuotoinen, sillä yksityinen ja julkinen tila, luonto ja kulttuuriympäristö sekä erilaiset kulttuuriperinnöt ja niihin liittyvät arvot esiintyvät rinnakkain. Vuonna 1987 Suomi ratifioi Unescon yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta. Neljä vuotta myöhemmin Unesco lisäsi maailmanperintöluettelonsa Suomen ensimmäiset

maailmanperintökohteet Vanhan Rauman ja Suomenlinnan. Tänä päivänä Suomenlinna on paitsi Helsingin kaupunginosa ja noin 850 asukkaan kotiseutu, myös nopeasti kasvanut kansainvälinen turistikohde. [1] Kansainvälisen kulttuuriperintöpolitiikan vahvistuttua voimakkaasti 2000-luvulla myös Suomessa, ovat Suomenlinnan toimijat yhteisten kysymysten edessä: kuinka Suomenlinnaa tulisi esittää ja kohdetta kehittää yhteistyössä asukkaiden kanssa? Millainen osuus nykyisyydellä on maailmanperintökohdetta esittäessä? Esimerkiksi ajankohtaiset keskustelut kulttuuriperinnön taloudellisesta hyödyntämisestä voivat herättää kysymyksiä niin Suomenlinnassa kuin muissakin asutuissa maailmanperintökohteissa.

Suomenlinnaa koskeva tutkimuskirjallisuus on mittavaa. Tämän artikkelin puitteissa kiinnostavimmaksi nousevat julkaisut, joissa käsitellään maailmanperinnön kontekstia ja arjen asukasnäkökulmaa. Ensiksi mainitusta teemasta tärkeä perusteos on Ove Enqvistin ja Mikko Härön *Varuskunnasta maailmanperinnöksi. Suomenlinnan itsenäisyysajan vaiheet* (1998). Siitä selviää, että Suomenlinnan nousu maailmanperintölistalle toteutui vasta suojavyöhykettä koskevien täsmennysten jälkeen (Enqvist ja Härö 1998, 281–282). Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston tapaustutkimus asumisen ulottuvuuksista Suomenlinnassa julkaistiin 2000-luvun alussa. Tutkimuksen toteuttaneen Kimmo Rantalan mukaan erilaiset rituaalit ja symbolit (kertomukset, juhlat, paikallislehti) merkitsevät edelleen entisistä ja nykyisistä suomenlinalaisista muodostuvan ”kyläyhteisön” jäsenille paljon. (Ks. Rantala 2003, 34.) Oona Simolinin folkloristiikan pro gradu -tutkielma maailmanperintöpaikan paikallisulottuvuuksista (2016) osoittaa, ettei maailmanperintöarvoa käsitetä Suomenlinnassa yhdenmukaisesti, vaan siihen liittyy hyvin erilaisia merkityksiä. [2]

Kuten tässä artikkelissa ilmenee, *Elävä Suomenlinna* -tutkimusryhmäni tutkimusnäkökulma rakentuu etnografisen pitkittäistutkimuksen ideaan. Sillä tarkoitetaan kenttätutkimusta, jossa tutkimuskohteeseen palataan suunnitellusti useita kertoja uudelleen, tavallisimmin vuosikymmenittäin. Se soveltuu tutkimukseen, jonka tavoitteena on seurata suurten muutosten seurauksia paikallistasolla. (Aull Davies 2008.)

Suunnitellun pitkittäistutkimuksen tutkimustehtävänä on luoda kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen ja maisemantutkimuksen näkökulmista yhteisölähtöinen tulkintaperspektiivi Suomenlinnan määrittely- ja muutosprosesseille. Lähestymistavassa korostuu kokemuksellisuus ja kerronnallisuus, kulttuuristen käytänteiden ja ilmiöiden prosessinomaisuus, kulttuuriperinnön diskursiivisuus sekä henkilökohtaisten paikkasuhteiden monimuotoisuuden tarkastelu (ks. myös Steel et al. 2014). Suunnitelmani pitkittäistutkimuksesta on saanut vaikutteita Itä-Suomen yliopiston viiden vuosikymmenen ajan ylläpitämästä Sivakka ja Rasimäki - kylätutkimusprojektista (ks. Rannikko ja Sireni 2016), joka on jatkanut jo 1960-luvulla maassamme alkanutta, kyläkulttuurin muutosta ja perinteiden jatkuvuutta tarkastellutta monitieteistä kylätutkimustraditiota.

Suhteellisen pienen saaristoyhteisön muutosten ja jatkuvuuksien seuranta on mielekästä pitkällä aikajanelalla. Tämä edellyttää molemminpuolista kiinnostusta tutkimukseen: moniulotteinen kuva nyky-Suomenlinnasta muistikerrostumiseen voi

muodostua vain paikallisten asukkaiden ja toimijoiden, yhteisöjen ja organisaatioiden motivoituessa tuottamaan tietoa yhdessä tutkijaryhmän kanssa. Maailmanperintökohteeksi tulo on vain yksi paikallisuutta koskeva muutos Suomenlinnan monivaiheisessa historiassa, mutta 25 vuoden rajapyykin täytyttyä on kiinnostavaa selvittää, millaisena asukkaat siirtymävaiheen muistavat. Tämän rinnalla juuri pitkittäistutkimus tavoittaa sen, millä tavoin yhteisö(je)n sisällä määritellään ja siirretään omaksi katsottua kulttuuriperintöä ja miten julkisuudessa esitetyt Suomenlinna-representaatiot kenties eroavat niistä.

Tässä artikkelissa lähestyn esitutkimusvaihetta tietynlaisena tutkimuksen nollapisteenä, jossa luodaan ja testataan valittu metodologinen ja teoreettinen perusta. Tätä kirjoittaessani esitutkimusta seurannut varsinainen tutkimusvaihe on ollut käynnissä puolisen vuotta. Katson artikkelissani taaksepäin ja pohdin, millainen merkitys edeltävällä esitutkimuksella on ollut tulevaan. Esitutkimusvaihe on olennainen pitkittäistutkimuksessa, sillä sen aikana muodostuu syvempi esiymmärrys kentästä ja visio tutkimuksen merkityksestä. Esitutkimusta seuranneen tutkimusvaiheen (2017–2018) tutkimuskysymyksenä on: Millä tavoin Suomenlinna rakentuu yksityisenä, yhteisöllisenä ja julkisena paikkana? Esitutkimusvaiheessa ajatteluani jäseni virallisen ja epävirallisen kulttuuriperinnön käsitteet, jotka avaavat seuraavassa luvussa. Tulevissa artikkeleissa tutkimuskysymystä pohditaan laajan haastatteluaineiston sekä monimuotoisen osallistavan aineiston avulla.

Artikkelini aluksi pohdin pitkittäistutkimukseen tähtäävän esitutkimuksen teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia sekä vallitsevan kulttuuriperintöpolitiikan kontekstia haasteineen. Jäsenän Suomenlinnaa erilaisten etnografisten kenttien alueiksi ja sidon tutkimusnäkökulmat kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen käsitteistöön. Tämän jälkeen reflektoin kentälle menoa ja tarkastelen tutkijan asemaa. Sitten käsitteelen maailmanperintökohteita kulttuuriperinnön näyttämöinä ja siirryn esitutkimuksen haastatteluaineiston analyysiin. Esitän vastauksia siihen, millaisia tulokulmia ensimmäiset haastattelut tuottivat Suomenlinnan muutosprosesseihin, maantieteilijä Pauli Tapani Karjalaisen termein ”muistoissa auki kiertyviin *elämäkerrallisiin paikkakokemuksiin*” (ks. Karjalainen 2006, 83).

Artikkelin aineisto muodostuu kolmesta asukashaastattelusta ja yhdestä viranomaishaastattelusta. Maailmanperintötyön tavoitteiden pohdinta korostuu luonnollisesti viranomaishaastattelussa, mutta maailmanperintöstatus tulee myös asukashaastatteluissa yhtenä muutoksen nimittäjänä esiin. Haastateltavat olivat kaikki noin 50-vuotiaita korkeasti koulutettuja henkilöitä ja yhdellä asukkaista oli myös aiempaa taustaa viranomaistyössä, mikä ei kuitenkaan korostunut millään tavalla haastattelussa, enkä tiennyt taustaa haastatteluja sopiessani. Esitutkimusvaiheessa muotoilemassani haastattelurungossa on kuusi pääteemaa: Oma Suomenlinna, Suomenlinnan paikat, Suomenlinnan yhteisöt, Historian esittämisen tavat, Maailmanperintö ja kulttuuriperintö sekä Muutos. (Ks. Liite 1.)

Haastatteluaineisto kuvaa sitä, kuinka Suomenlinna muuntui Unescon maailmanperintökohteeksi ja millä tavoin maailmanperintölistalle tuloa seuranneet muutokset on koettu. Vanhan Rauman maailmanperintökohteeksi tuloa tutkinut historioitsija Tanja Vahtikari (2007, 107–108) toteaa ensimmäisten suomalaisten

maailmanperintökohde-esitysten valmistelun olleen Museoviraston sisäisen työryhmän vastuulla eikä paikallisyhteisöjen osallisuutta 1990-luvun alussa juurikaan pohdittu. Prosessi oli virkamiesvoittoinen myös Ruotsissa. Osallistamisen aallot huuhtoutuivat rantaan laajamittaisesti vasta 2000-luvulla. Visbyn muuttumista Unescon maailmanperintökohteeksi tutkinut etnologi Owe Ronström pureutuu kulttuuriperintötuotantoon teoksessaan *Kulturarvspolitik Visby. Från sliten småstad till medeltidsikon* (2007). Mielenmaisemaltaan ”ruusujen ja raunioiden kaupungiksi” rakennetut visuaaliset ja tekstuaaliset esitykset Visbystä ovat esimerkki maailmanperintökohteen melko nopeasta tuotteistamisesta. (Ks. kulttuurimatkailusta Gustafsson 2002.)

Tutkimuksemme lisää edellytyksiä asuttujen maailmanperintökohteiden kotimaiselle ja kansainväliselle vertailevalle tutkimukselle. Tanja Vahtikarin (2007, 2013, 2017) lisäksi Vanhan Rauman tutkimusta on tehnyt kulttuuriperinnön tutkija Riina Haanpää, joka on opiskelijoiden kanssa tekemillään kenttäretkillään perehtynyt rakennusperinnön kysymyksiin kodin ja asumisen näkökulmista. Valitut osallistavat menetelmät tuottavat paitsi arvokasta muistitietoa Suomenlinnan paikoista ja tapahtumista, myös tulevaisuuden kehittämissuuntia koskevaa hiljaista tietoa. Millaiseen toimintaan asuinpaikan erityisyys motivoi asukkaitaan?

Tutkimukseni tavoitteet herättävät kysymään: Millä tavoin yhteisöt sijoittuvat yhtäältä kulttuuriperintöpolitiikan ja toisaalta etnografisen tutkimuksen kohteeksi? Maailmanperintökohteiden asukkaat sekä paikallisyhteisöt ovat avainasemassa, koska elinympäristön muutokset koskettavat ensisijaisesti heitä. Menneisyyttä arvotetaan ja kehystetään koettavaksi Euroopassa tällä hetkellä ennenkuulumattomalla vauhdilla, joten on olennaista tutkia maailmanperintökohteiden roolia näissä prosesseissa sekä sitä, millaista kulttuuriperintöä ja keiden muistoja paikoissa vahvistetaan (ks. Macdonald 2013).

Maassamme ratifioitaneen tänä vuonna Euroopan neuvoston Faron puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta arvosta (2005). Se tukee alhaalta ylöspäin rakentuvaa kulttuuriperintötyötä pyrkiessään vakiinnuttamaan *kaikkien kulttuuriperintö* -ajattelutavan. Faron sopimuksessa painotetaan käsitettä kulttuuriperintöyhteisöt (*heritage communities*). Sopimuksessa käsitteellä tarkoitetaan tiettyjä kulttuuriperinnön piirteitä arvostavia ihmisiä, joita ei kuitenkaan määritellä yhteisöksi ulkoapäin. Kulttuuriperintöyhteisöt määrittävät itse itsensä. (Ks. Salmela et al. 2015, 17–20.) On kuitenkin selvää, että mitä erilaisimmat yhteisöt toimivat myös omaehtoisesti, ilman julkista toimintaa. Johanna Björkholm (2015) toteaa Unescon aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimukseen viitaten, että yhteisöt nähdään hämmästyttävän selkeäidenttisiksi ja yksimielisiksi kulttuuriperintönsä välittäjiksi. Elävässä elämässä yhteisöt ovat ylijajaisia ja lomittuvia, niiden sisällä on vaihtuvia mielipiteitä omasta aineettomasta, aineellisesta ja digitaalisesta kulttuuriperinnöstä.

Kansainvälisen kulttuuriperintöpolitiikan seurauksena myös Suomessa kulttuuriperintötyö huomioi yhä enemmän sen, kuinka ihmiset yhteisöissään voivat osallistua kulttuuriperinnön käyttöön ja suojeluun (ks. Siivonen 2015). Suomen vuonna 2013 ratifioiman Unescon aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen (2003) meneillään olevassa toimeenpanovaiheessa perinteitä harjoittavia yhteisöjä

osallistetaan avoimen wikialustan avulla. Kylätutkija Marja Holmila (2001, 154) näkee aineettoman kulttuuriperinnön kuten kylän perinteitä kantavien tarinoiden välittävän paikan tuntua eteenpäin.

Yhteisöä voidaankin pitää kulttuuriperinnön tavoin sekä poliittisina että tieteellisinä käsitteinä, jotka nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa pakenevat määrittelyjä. Aiemmin yhteisöllisyyden perustana pidettiin paikkaa tai aluetta. Tällöin usein viitattiin varsin pitkäaikaisiin yhteisöihin ja erilaisten yhdistävien piirteiden varaan nojautuviin alayhteisöihin. Ylirajaiseksi mielletyissä yhteiskunnassa kokemus yhteisöllisyydestä ei edellytä kiinteää paikkaa, vaan voi assosioitua myös hetkellisiin verkkoyhteisöihin. Yhteisöt ovat tunne-elämysten aluetta, ja ne sitovat ihmisiä löyhemmin tai vahvemmin merkityssisältöihin. Haasteena on tutkia yhteisöllisen kudoksen paikallista erityisluonnetta ja sosiaalisen kontrollin vivahteita. (Saastamoinen 2012, 35, 43; Holmila 2001, 17.) Yhteisön käsite asettuu esitutkimuksen jälkeen seikkaperäisemmän tarkastelun kohteeksi. Haastatteluissa selvitetään, millä tavoin yhteisöllisyys rakentuu ja kuinka paikalliset itse määrittelevät itsensä yhteisö(i)nä. Millaisiin yhteisöihin Suomenlinnan asukkaat kokevat kuuluvansa – jos mihinkään – ja onko niillä mitään tekemistä kulttuuriperintötyössä ajankohtaisen kulttuuriperintöyhteisön käsitteen kanssa? Tarkastelen seuraavaksi kulttuuriperintöpolitiikkaa laajemmin, virallisen ja epävirallisen kulttuuriperinnön kategorioista käsin sekä kentän käsitteen konkretisoitumista tutkimuksessani.

Etnografisen tutkimuksen kentät ja kulttuuriperintöpolitiikan haasteet

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa *etnografia* on merkinnyt paitsi kohteessa tehtävää kenttätöitä ja tutkimuskysymysten kannalta sopivimmaksi katsotuilla tavoilla tuotettua hedelmällistä tietoa, myös julkaistua tutkimusta, kohteen tulkintaa. Etnografinen kenttätö ymmärretään tänä päivänä antropologien kaukokohteisiin suuntautuvaa traditiota laajempaan, monesti itselle tuttuun ympäristöjen tutkimusmenetelmänä sekä tutkimusaineistojen muodostumisprosessina. (Fingerroos & Jouhki 2014, 83; Fingerroos 2003; Aull Davies 2008.) Tutkimuksen ydinajatus on pysynyt kuitenkin samana: tutkija pyrkii *sisään kentälle* ja tavoittelee tutkittavien omia, usein pintatason alla olevia merkityksiä kulloisistakin tutkimuskysymyksistä. Anna-Leena Siikala (1997) kirjoittaa osuvasti kentän olevan siellä missä ihmiset ovat. Tänä päivänä lause vie ajatukset fyysisten paikkojen rinnalla myös internetiin omaehtoisen kulttuurituotannon kentille ja digitaalisen kulttuurin sosiaalisiin ympäristöihin, joissa yksityishenkilöt luovat vapaaehtoisesti sisältöjä (Turtiainen & Östman 2009; ks. myös Hirvi 2012, 40–41). Sosiaalisen median merkitys on kasvanut yhteisöjen identiteettiä vahvistavan oman kulttuuriperinnön esiin nostamisessa (vrt. Graham & Howard 2016 [2008]). Suomenlinnaa koskevissa esityksissä esimerkiksi YouTube on otettu entistä enemmän käyttöön; nimimerkki *Vapaamuija* esittelee marraskuussa 2016 julkaistuilla videoillaan Viaporin telakan toimintaa ja henkilökunnan käsityöläistaitoja [3].

Suomenlinna avautuu moniksi rinnakkaisiksi ja osittain toisiinsa soljuviksi kulttuuriperintöjen kentiksi. Näistä tämän tutkimuksen kannalta tärkeimmät ovat *maailmanperintökenttä* ja *asuinympäristökenttä*. Raja pois *turismikentän* muutoin kuin kenttätöiden esiin nostamana teemana. En siis haastattele maailmanperintökohteen houkuttelemia turisteja, vaikkakin olen kiinnostunut

ennätysellisiin mittoihin kasvaneen matkailun seurauksista etenkin asukkaiden elämäkerrallisten paikkakokemusten ja yksityisyyden näkökulmasta. Maailmanperintökenttä muodostuu konkreettisesti saarista, joihin vaikuttaa eurooppalainen kulttuuriperintöpolitiikka sopimuksineen. Lisäksi maailmanperintökenttä voidaan nähdä diskursiivisena kokonaisuutena, joka muodostuu eri konteksteissa ja ympäristöissä esillä olevista, viranomaisten, asukkaiden ja matkailijoiden tuottamista teksteistä, kuvista ja äänistä. Ne kaikki rakentavat käsityksiä Suomenlinnasta maailmanperintökohteena sekä siitä, mitä tapahtuu sen kontekstissa ja ketkä osallistuvat tai eivät osallistu maailmanperintökohteen suojeluun, hyödyntämiseen ja esittelyyn. Perinteisesti maailmanperintökenttää hallitsevat viranomaiset.

Kriittisen kulttuuriperinnön tutkimusta luoneen Laurajane Smithin (2006, 29) käsite *authorized heritage discourse* tekee näkyväksi kulttuuriperinnön käsitteen elitistisen lähtökohdan. Käsite korostaa asiantuntijuuden roolia viranomaistyötä ohjaavissa ammattilaiskäytännöissä. Käsite on viime vuosina suomennettu ”kulttuuriperinnön auktorisoitu diskurssi” (Vahtikari 2013) ja ”perintödiskurssi” (Enqvist 2016). Käsitteen kontekstissa vahvistetaan tiettyjä kulttuuriperinnön länsimaisia ajatusmalleja ja piirteitä, kuten ajatusta siitä, että Unescon vuodesta 1972 karttuneet 1052 maailmanperintökohdetta ovat maailmanlaajuisesti tunnustettua yhteistä pääomaa, suojeltavia mestariteoksia (ks. Smith 2006, 4).

Vaikka kulttuuriperintö-käsitettä ei voida millään mittareilla pitää neutraalina, vaan pitkälti Unescon määrittelemänä työkaluna, jota käytetään niin kansainvälisessä kuin kansallisessakin kulttuuriperintöpolitiikassa (ks. Hipke 2015, 22), on siitä 2000-luvulla muodostunut vähitellen myös julkisessa keskustelussa toistettu käsite. Yksi tärkeä lähtökohta onkin kuunnella, mitä asukkaat mieltävät kulttuuriperinnöksi ja millaisten menneisyysuhteiden paikkana Suomenlinna maailmanperintökohteena toimii tai voisi toimia. Onko kulttuuriperinnöstä ja maailmanperinnöstä tullut omiksi koettuja käsitteitä vai pidetäänkö niitä juhlapuheisiin liittyvänä sanoina?

Kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen näkökulmista rakentuvan tutkimuksen olisikin tärkeä läpivalaista maailmanperintökohteita ja tavoittaa niiden historiakulttuurin muutosten variaatiot. Maailmanperintökohteet muodostuvat myös *muistin paikoiksi* (Nora 1989), joissa historian ja identiteetin kysymykset aktivoituvat. Suomenlinnan kohdalla esiintyy rinnakkain suurelle yleisölle tuotetut historiaesitykset sekä yhteisön sisäiset muistin mekanismit. Maailmanperintölistausta on kansainvälisessä tutkimuksessa kritisoitu siitä, että valikoiva esittäminen jähmettää kohteitaan ja estää elävän perinteen luonnollisen muuttumisen. Mitä elävä perinne Suomenlinnassa sitten tarkoittaisi? Linnoitus pysyy paikoillaan, mutta suhde linnoitukseen ja sen menneisyyteen, ihmisiin, luontoon väreineen ja äänimaisemineen näkyy esimerkiksi luovan alan toiminnassa.

Myös aineettoman kulttuuriperintösopimuksen listauskäytännöissä nähdään vaaransa: se valikoi pienen osan sukupolvelta toiselle muuntuvasta kulttuuriperinnöstä. Kulttuuriperinnöksi ei toisin sanoen tunnusteta ja tunnusteta sen koko variaatiota. Tämän vuoksi on olennaista päivittää nykytutkimuksen haasteet ja keskustella kulttuuriperinnön valtakysymyksistä (ks. esim. Hafstein 2009; 2014, Labadi 2013; vrt. Lafrenz Samuels & Rico 2015.)

Kulttuuriperinnön ja maailmanperinnön suhdetta pohtiessani ovat Rodney Harrisonin esittämät (2013) virallisen ja epävirallisen kulttuuriperinnön (*official and unofficial heritage*) kategoriat tärkeitä toimijuuden näkökulmasta, mutta kenttätöissä vältän näiden vaikeasti avautuvien käsitteiden käyttämistä. Virallisella kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan kohteita, jotka on valikoivan kulttuuriperintöprosessin tuloksena virallisella, usein valtiollisella tasolla tunnustettu kulttuuriperinnöksi (Harrison 2013, 14). Virallisen kulttuuriperinnön kohteena voi olla yhtä lailla Unescon maailmanperintökohde kuin suojeltu talo. Myös kulttuuriperintösopimukset liittäenasteiksteineen ovat esimerkkejä virallisella kulttuuriperintötasolla tuotetuista auktorisoiduista diskursseista.

Keskeisin virallisen kulttuuritason toimija Suomenlinnassa on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen, vuonna 1973 perustettu Suomenlinnan hoitokunta. Se muun muassa restauroi ja ylläpitää merilinnoitusta, vuokraa asuntoja ja toimitiloja sekä esittelee ja hallinnoi kohdetta. Hoitokunta tekee läheistä yhteistyötä monien sidosryhmien, etenkin Museoviraston kanssa. Hoitokunnan lisäksi Suomenlinnan matkailussa näkyvänä toimijana on vuodesta 1921 asti toiminut aatteellinen yhdistys, Ehrensvärd-seura ry. Seuran tehtävänä on lisätä Suomenlinnan historian tunnettavuutta. Se vastaa opastustoiminnasta ja Suomenlinnamuseosta sekä ylläpitää Suomenlinnan perustajan mukaan nimettyä Ehrensvärd-museota. Viranomaistoimijoiksi miellän myös kaikki Suomenlinnan museot (mukaan lukien Sotamuseon Maneesi ja sukellusvene Vesikko, Tullimuseo sekä Suomenlinnan lelumuseo).

Unescon top-down-toimintamallia on kritisoitu siitä, etteivät paikallisyhteisöt pääse riittävästi vaikuttamaan asuinalueensa kehittämiseen (ks. myös Labadi 2013). Liverpoolin satama-alueen maailmanperintökohdetta koskevassa tutkimusraportissa on tuotu esiin vaihtoehtoinen malli. Siinä paikalliset ja henkilökohtaiset kulttuuriperinnöt muodostavat keskuksen, jota maailmanperintökohde ympäröi (*heritage wrapper*). Mallissa kulttuuriperintö huomioidaan kokonaisvaltaisemmin, aineettomana arvoja ja taitoja välittävänä tekijänä. Perinteisessä, virallista kulttuuriperintöä esille tuovassa jäävuorimallissa (*heritage iceberg*) vain itse maailmanperintökohde ja sen arvo ovat näkyvillä. (Ks. Garcia et al. 2014, 31.) Olennaista on ymmärtää, että asutuissa maailmanperintökohteissa virallisen kulttuuriperinnön rinnalla toimii monimuotoinen epävirallinen kulttuuriperintö diskursseineen, joka kannattelee yhteisöjen paikallisidentiteettiä. Jäävuorimallissa ne jäävät helposti näkymättömiin silloinkin, kun yhteisö toivoisi toisin. Yhteisöjen itse tuottamat ja valitsemat, identiteettiä esittävät kulttuuriperinnön muodot ovat vailla virallista tunnustusta, eivätkä ne sitä aina kaipaakaan. Niiden merkitykset voivat poiketa olennaisesti virallisen kulttuuriperinnön tasosta. (Harrison 2013, 14–15.)

Suomenlinnaa koskevassa tutkimuksessani edellä mainittuja epävirallisen kulttuuriperinnön piirteitä välitetään asuinympäristökentällä. Määrittelen sen fyysisiltä rajoiltaan koskemaan paitsi koteja pihoineen, myös maailmanperintökohteen alueellisen rajauksen ulkopuolelle sijoittuvia kotimatkatiloja ja -paikkoja, kuten laivoja ja Kauppatorin sataman. Asuinympäristökenttä rakentuu myös henkiselle alueelle, ulottuen perinteisiin, mielikuviin ja tunteisiin, tulkintoihin, merkityksiin ja arvoihin. Esitutkimuksen haastatteluissa asuinympäristökentän ja

maailmanperintökentän olemassaoloa ja toisiinsa limittymistä pohdittiin myös haastatteluissa, joihin palaan tämän artikkelin loppupuolella.

Epävirallisen kulttuuriperinnön tasolla toimijuus liittyy yksilöiden lisäksi, yhdistyksiin, ja muihin, esimerkiksi harrastusten ja ammattien ympärille syntyneisiin verkostoihin. Kenttää tarkastellessani pidän kiinnostavana huomioida yhdenmukaisen kulttuuriperinnön sijaan variaation, yhteisöjen kulttuuriperintöjen erilaiset muodot ja merkitykset (ks. myös Ashworth et al. 2007). Konstruktivistisen etnografiakäsityksen mukaan pitkäkestoiset kenttätyöt eivät suinkaan etene ensimmäisistä havainnoista suoraviivaisesti kohti informaation päätepistettä, määrällistä saturaatiota. Kenttätyön punaisena lankana on eletyksi, koetuksi ja kerrotuksi ymmärretty paikka, joka saa kulttuuriset merkityksensä juuri kokemusten ja kertomusten välittämänä. Paikan ulottuvuuksia etsitään vaihtuvista tekstuaalisista, visuaalisista ja muista esityksistä. (Ks. Knuuttila 2008, 108; 127–130; Knuuttila ja Rannikko 2008, 9–15.) Paikat ovat hävitettyjä, muuttuneita. Maisemista purettujen rakennusten merkityksiä arjen sosiaalisissa verkostoissa muistellaan, paikkoihin liittyviä ihmisiä kaivataan ja heistä kerrotaan edelleen erilaisia tarinoita.

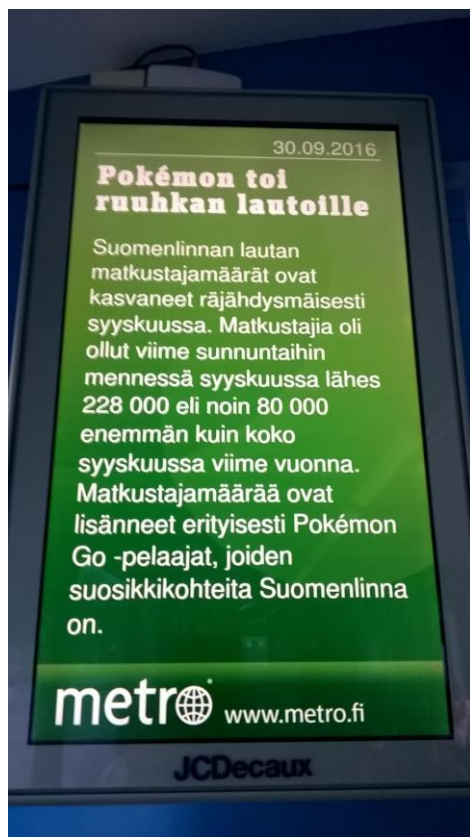
Laajasti ymmärrettynä kenttä viittaa tutkimusasetelman rajaamaan kokonaisuuteen ja muodostuu paikkojen lisäksi olosuhteista, tilanteista ja kohtaamisista (Rastas 2007, 63–64). Etnologi Billy Ehn (2014, 85) korostaa tutkittavien ilmiöiden tulkintaa, vaikka tutkimustulokset eivät ole koskaan yksi yhteen tutkittavan todellisuuden kanssa. Pyrin Ehnin tavoin *kuvaamaan, analysoimaan ja ymmärtämään* kulttuuriperintöprosesseja ja niiden rinnalla toimivia muita ilmiöitä.

KUVA 1. Etäisyydeltään lähellä oleva kenttä on tavoitettavissa vaikka päivittäin. Kuva: Pauliina Latvala-Harvilahti.

Esitutkimuksen neljä haastateltavaa valikoituivat osin lumipallomenetelmällä eli yksi vinkkasi toisen luo, osin toimijoiden esikartoituksen myötä. Lumipallomenetelmä sopii monesta syystä paremmin esitutkimukseen kuin varsinaiseen tutkimukseen. Esitutkimusvaiheessa tutkimuksesta ei vielä tiedotettu kentällä näkyvästi, sillä ei ollut resursseja aloittaa mittavampaa haastattelujaksoa. Varsinaisen tutkimuksen alettua tilanne oli aivan toinen ja haastateltavat ovat vastanneet avoimeen haastattelukutsuun.

Entisten asukkaiden lisäksi ”nykysuokkilaisten” tavoittaminen on olennaista, sillä he ovat silminnäkijöitä tämänhetkisille muutoksille.

KUVA 2. PokémonGo-mobiilipelaamisen suosiota Suomenlinnassa ei pystytty ennakoimaan kesällä 2016. Kuva: Pauliina Latvala-Harvilahti.

Esitutkimus ei kuitenkaan aina toteudu suunnitelmien mukaan, siitäkin syystä, ettei tutkija vielä ole ymmärtänyt kentän toimintatapoja. Alkuun pääseminen edellyttää esiymmärryksen syventämistä. Seuraavassa palaan vuoteen 2015 ja luon katsauksen esitutkimuksen haastavimpaan vaiheeseen: ensimmäiseen metodiseen työvaiheeseen.

Esitutkimuksen ensiaskeleet: Yksi eteen ja kaksi taakse?

Tutkimuspäätöksen jälkeen, osana rahoitushakemusten laadintaa, kutsuin kaksi henkilöä kahvilatapaamiseen. Koin tärkeäksi aloittaa kenttäkontaktien luomisen asukastasolta ja aloittaa teeman tarkastelun heidän näkökulmastaan. Ensimmäinen kutsutuista ei enää asunut Suomenlinnassa, mutta tutkijakollegani tiesi suositella häntä. Toinen puolestaan asui Suomenlinnassa ja tunsu hyvin paikalliset. Tutkimuskentän avautumiseen liittyy lähes poikkeuksetta kentän tuntevia avainhenkilöitä, jotka edistävät kontaktien luomista ja kenttään tutustumista (ks. myös Hirvi 2012, 27). Jälkimmäinen kutsutuista välittikin tutkimusryhmälle jo alkuvaiheessa erilaista suomenlinalaisten arkielämästä kertovaa, julkista teksti- ja kuvamateriaalia. Ida Lindströmin ja Marjo Tiirikan teos *Kohtalona Suomenlinna* (2016) on ollut hyödyllinen ovi Suomenlinnan tarinaperinteeseen. Aineettoman kulttuuriperinnön eri muodot ovat yhteisöissä tärkeitä kanavia eri näkökulmista rakentuvien paikkamuistojen, käsitysten ja merkitysten ilmaisemiselle ja testaamiselle.

Tutkimusverkostojen luominen on jatkuva prosessi, johon kuuluu tapaamisten ja haastattelujen lisäksi puhelinkeskusteluja, sähköpostiviestejä ja sosiaalisen median hyödyntämistä (ks. myös Hirvi 2012, 30). Alla katkelma sähköpostista, jossa kuvailin tutkimushankkeen tavoitteita ja rajausta Ehrensvärd-seuralle. Painotin pitkittäistutkimuksen etnografista luonnetta, osallistamisen keskeisyyttä sekä tutkimuksen paikantumista aineettoman kulttuuriperinnön alalle:

”Tutkimme erityisesti paikallisten asukkaiden ja kulttuuriperintötyötä Suomenlinnassa tekevien käsityksiä, kokemuksia ja näkemyksiä/kertomuksia Suomenlinnan eri saarista, maailmanperintökohteesta ja sen esittämisestä sekä muutoksista Unescon listalle liittymisen jälkeen. Etenkin minua kiinnostaa haastatella myös kulttuuriperintöalalla työskenteleviä, seurastanne toivottavasti löytyisi vapaaehtoisia. Palatkaamme näihin tuonnempana sitten.” (Sähköpostiviesti 28.10.2015.)

Esitutkimusvaiheessa osallistuin Art Walk -tapahtumapäivään, jolloin osa suomenlinalaisista taidekäsityöläisistä piti kaikille avoimet ovet. Pääsin tapaamaan suomenlinalaisia, joiden kanssa käytyt nauhoittamattomat keskustelut lisäsivät ymmärrystäni tulevaisuuskuvista.

KUVA 3. Suomenlinnan taidekäsityöläisyhteisö avasi vierailijoille työhuoneensa. Kuva: Pauliina Latvala-Harvilahti.

Etnografisten pitkittäistutkimusten eduiksi voidaan laskea tutkimusryhmän ja kentän välisen luottamuksen syntyminen, jolloin tutkijat pääsevät helposti palaamaan kentälle ja seuraamaan muutosprosesseja läheltä. Tämä auttaa ymmärtämään muuttuvia olosuhteita eri näkökulmista. Tavoitteeksi asetimme seurantavaiheen noin seitsemän vuoden kuluttua ensimmäisen vaiheen päättymisestä. Haasteena on kuitenkin havaita muutokset paitsi kentässä myös itsessään ja tutkimuksen näkökulmien muutostarpeissa. Kentän ulkoiset olosuhteet voivat olla muuttuneet kenttätyöjaksojen välissä olennaisesti eikä samaa tutkimusasetelmaa ole mielekästä toistaa. (Aull Davies

2008, 173–175.) Seppo Knuutila kollegoineen (2016, 243) toteaakin kylätutkimusprojektin viidennen vuosikymmenen tutkimusraportissa sekä tutkimuskysymysten että tutkimuskohteiden muuttuneen.

Etnografisen pitkittäistutkimuksen alkuvaiheessa tutkijan asema mietityttää varmasti molempia osapuolia. Ajatus elämää vuosia tai vuosikymmeniä seuraavasta työryhmästä voi herättää paikallisissa erilaisia ajatuksia, toiveita ja odotuksia. Yksi tärkeimmistä kentän odotuksista on anonymiteetin takaaminen julkaisuissa, mutta myös nimellä esiintymisen mahdollisuus niin haluaville. Arkistoinnin kohdalla käyttörajoitusten asettaminen on mahdollista tallentavan arkiston käyttösääntöjen puitteissa. On oma haasteensa tavoittaa yhteisöjen näkökulmia ja tulla tutuksi ihmisille kuulumatta itse tutkimuskohteen yhteisöön. Omaan kulttuuriin sijoittuvan kenttätyön haasteeksi voivat muodostua liiankin tutut elementit: vieraasta kulttuurista havaitsemme helposti eroja, mutta tavallisesta poikkeamaton kulttuuri edellyttää tietoisempaa pysähtymistä, kykyä kuunnella ja kysyä, herkkyyttä katsoa, aistia ja tuntea. Seppo Knuutila, Jukka Oksa ja Pertti Rannikko (2016, 249) kirjoittavat luottamuksellisten suhteiden syntymisen olevan tavallista pitkäaikaisissa tutkimuksissa. Sillä voi olla myös käänttöpuolensa odotuksissa: ”Jotkut haastateltavista pitivät ikävänä asiana sitä, että heille ei kerrottu, mitä toiset olivat mahdollisesti puhuneet.”

Se, etten asu tai toimi esimerkiksi harrastusten puitteissa Suomenlinnassa tuo molemmille osapuolille sopivan etäisyyden. Toisaalta joudun punnitsemaan, mikä on riittävä määrä (minulle ja suomenlinalaisille) kentällä oloa. Etnomusikologi Helmi Järviluoma (2010, 249) on todennut tutkijan identiteetin eri puolten tulevan esiin osallistavassa tutkimuksessa aivan eri tavoin kuin ’tavanomaisessa’ tutkimuksessa. Läheisyyden ja etäisyyden kysymykset etnografisessa kenttätyössä liittyvät tutkimustiedon rakentumiseen, mutta myös laajemmin tutkimuseettisiin kysymyksiin (ks. Hytönen-Ng 2016; Järviluoma 2010; 240–241; Rastas 2007, 62–63).

Edellä siteeratut kylätutkijat kokevat luonnolliseksi sen, että tutkijan paikka on ristitulella. He asemoivat tutkijalle kolme vaihtoehtoista roolia: hän voi mieltää itsensä (tai hänet voidaan mieltää) joko ulkopuolelta tulevaksi *erityisasiantuntijaksi* (jonka tuottamasta tiedosta hyötyvät ehkä eniten hallinnon edustajat), tutkija voi asettua yhteisöön *kehittäjäksi* (joka voi viedä eteenpäin paikallisten vaatimuksia) tai *välittäjäksi*, mitä pidetään vaikeimpana roolina ja jota rakennetaan yhdessä paikallisten toimijoiden ja median kanssa. (Ks. lisää Knuutila et al. 2016, 243–244.)

Todennäköisesti ”kentällä” ei ole yhtä näkemystä tutkijan positiostani, enkä voi sanoa kokevani omaksuneenikaan vain yhdenlaista asemaa: olen ulkopuolinen, tulen ja lähdän, palaan ja katson paikkaa toisin kuin paikalliset. Edustan (Turun) yliopiston tutkijana virallista tahoa, kulttuuriperintöalan ammattilaisten joukkoa. Olen pyrkinyt kertomaan avoimesti itsestäni ja jotkut ovatkin kyselleet kiinnostuksestani Suomenlinnaan tarkasti. Tänä päivänä ”informantit” löytävät tutkijoista tietoa internetistä ja voivat luoda heistä ennakkokäsityksiä, eikä Facebook-kaveruuskaan ole mitenkään ihmeellistä – myös minä olen hyväksynyt uusia kenttätuttavuuksia kaverikseni vuorovaikutusta helpottamaan. Tässä mielessä tilanne on aivan toinen, kuin esimerkiksi 1970-luvulla. Edellä sanottu tarkoittaa myös sitä, että haastateltavilla voi olla erilaisia toiveita tutkimustuloksista ja niiden vaikutuksista samoin kuin

tutkijalla voi olla toiveita ja ennakkosuunnitelmia tutkimusmenetelmien toteuttamisesta. Kerron seuraavaksi, kuinka suunnitelmat muuttuivat esitutkimuksessa.

Ensimmäisen haastattelun alkuperäisenä ajatuksena oli ryhmäkeskustelu. Tällä metodisella valinnalla pyrin siihen, että tutkija ei haastattelukysymyksillään ohjaisi muodostuvaa puhetta, vaan tieto rakentuisi useista, kenties törmäävistäkin näkökulmista. Esitutkimuksessa oli mahdollisuus kokeilla tällaista järjestettyä aloituskeskustelua ja sen toimivuutta (ks. Valtonen 2005). Lähetin tapaamiskutsun neljälle henkilölle, jotka olivat muodostuneet avaintahoiksi toimintansa vuoksi. Heistä kukaan ei oikeastaan edustanut pelkästään asukkaita, eivätkä kaikki heistä edes asuneet Suomenlinnassa. Pikemminkin he olivat asiantuntijoita. Ilmoitin haastateltaville etukäteen keskustelun lähtöasetelmaksi kulttuuriperinnön ja maailmanperinnön välisen suhteen Suomenlinnassa. Samalla toin esiin tutkimuseettisiä perusasioita: aineistolle voi asettaa halutessaan käyttörajoituksia ja tutkimusjulkaisuissa voi esiintyä nimettömänä tai tunnistetietoja muuttaen (ks. Kuula 2014, 106–108). Olin sopinut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston (ent. Kansanrunousarkisto) kanssa esitutkimuksen ja varsinaisen tutkimuksen aikana tuotettavien äänitteiden jatkosäilytyksestä.

KUVA 4: Maisemantutkija Laura Seesmeri (ent. Puomies) ja folkloristi Niina Naarminen valmistautuvat esitutkimuksen ensimmäiseen haastatteluun. Kuva: Pauliina Latvala-Harvilahti.

Ryhmäkeskustelun suunnitelma kuitenkin muuttui haastateltavien ilmoittamien aikatauluusteiden ja unohtamisen vuoksi. Vaikka keskusteluksi tarkoitettu tapaaminen toteutuikin lopulta yhden henkilön keskustelevana haastatteluna, koin sen monipuolisena ja merkityksiä avaavana jatkoa ajatellen. Haastateltava kyseenalaisti maailmanperinnön arvon Suomenlinnan arvon määrittäjänä ja katsoi asioita kriittisesti. Täten tapaaminen vahvisti käsitystä siitä, että virallisen ja epävirallisen kulttuuriperinnön tason ja kontekstien välistä suhdetta on tärkeää tutkia. Lisäksi huomasin, että tulevissa haastatteluissa kysymyksiä esittäessä tulee välttää vaikeita

käsitteitä ja kysyä mahdollisimman avoimia kysymyksiä, jolloin päästään käsiksi haastateltavien omiin jäsennyksiin aihepiiristä. Haastattelin esitutkimuksen edetessä kahta muutakin ryhmäkeskusteluun kutsutuista, mutta yksi heistä on yhä haastatteleematta. Neljännen henkilön kutsuin paikallislehdessä olleen jutun innoittamana.

Kenttätöiden eteneminen voi vaikuttaa improvisoidulta ja epäviralliselta, mutta se vaatii ilmapiiriin aistimisen herkkyyttä ja jatkuvaa kriittistä refleksiivisyyttä suhteessa ennako-oletuksiin. Kenttätyöt opettavat katsomaan asioita tutkittavien näkökulmista, eivätkä ne välttämättä vastaa tutkijan ennakkokäsityksiä. (Ehn et al. 2016, 6; 132.) Tärkeintä on tiedostaa ennakkokäsityksensä ja säilyttää valmius niiden muuttumiselle. Uskon omien ennakkokäsitysteni näkyneen haastatteluissa tapana kysyä kysymyksiä tai reagoida keskusteluun.

Haastattelussa tuotettavaan tietoon vaikuttavat monet seikat, kuten haastattelijoiden ja haastateltavien ennako-oletukset, toiveet, henkilöiden sosiaalinen tausta ja ammatillinen asema, sukupuoli ja haastattelun konteksti. (Ks. Aull Davies 2008.) Haastateltavista kaksi oli naisia, mutta en kokenut sukupuolen merkittävästi vaikuttaneen mihinkään haastatteluun. Hieman reilun tunnin mittaiset haastattelut tapahtuivat vapaa-ajalla ja olivat sävyiltään rentoja. Vuorovaikutukseen vaikutti ehkä eniten se, että kaikki haastateltavat olivat puheliaita ja avoimia. Miesten haastatteluissa oli ehkä naisia selvemmin näkyvissä haastattelun eteneminen kysymys-vastaus -mallin mukaan. Asukashaastatteluissa edellä mainituista kuudesta näkökulmasta mieluisaksi teemaksi nousi muutoksen pohdinta haastateltavan asumishistorian mukaan. Teemoista olisi ollut keskusteltavaa pidemmäksikin ajaksi, joten uusintahaastattelut ovat tarpeellisia. Päälimmäisenä mieleen tulevan kerronnan rinnalla on syytä muistaa, että myös vaikeneminen kertoo jotain. Se, mistä ei puhuta tai mistä puhutaan vain vähän, voivat olla keskeisiä seikkoja. Tarjottu uusintahaastattelu tuo tilaa ajatusten syventämiselle. Ensimmäisen ja toisen haastattelun välillä voi olla myös merkittäviä sisällöllisiä eroja. Ne voivat osaltaan liittyä luottamuksen kasvuun. [4]

Kulttuuriperintö näkökulmana ja kerronnallistamisen aineksina

Owe Ronström esittää Visbyn maailmanperintökohdetta koskevassa tutkimuksessaan käsityksensä kulttuuriperinnön leimaavista piirteistä. Monimutkaisen, suojelemaan ja säilyttämään velvoittavan käsitteen ymmärtämisessä on olennaista muistaa, että etenkin virallisessa kulttuuriperinnössä on kyse *tietoisesti valitun näkökulman tuottamisesta*. Kyse on kulttuuriperintötuotannon prosessista, jossa varhaisempi merkitysyhteys muuntuu joksikin toiseksi, edustamaan identiteettiä. Näissä siirtoprosesseissa valittua historiaa käytetään siten, että erilaiset poissa olevat seikat tuodaan läsnä oleviksi muiden jäädessä toisarvoisiksi. Käytännössä kyse voi kuitenkin olla henkilökohtaisten tai kollektiivisten, yksityisten tai julkisten, epävirallisten tai virallisten seikkojen uudelleen sijoittamisesta. Esitettävien kohteiden historialliset, maantieteelliset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset kontekstit sidotaan uusiin. Siirrettynä ne soveltuvat uusiin paikkoihin, aikoihin ja toimintaympäristöihin. (Ronström 2007, 275.) Kulttuuriperinnöllistämässä (*heritagization*, Smith 2006; Poria 2010, 218) on näin ollen kyse menneisyyden käytöstä resurssina esimerkiksi matkailussa. Historiasta

nostettuja avainsymboleja (tapahtumat, henkilöt, paikat) voidaan kierrättää taiteesta turismiteollisuuden tuotteisiin (ks. esimerkiksi Visbystä Johansson 2009).

Ronströmin (2007, 275) viittaamaa asioiden uudelleen kehystämistä ja halutun näkökulman luomista korostetaan kohteissa erilaisin kävijälle suunnatuin ratkaisuin. Kulttuuriperinnön, ja usein erityisesti maailmanperinnön, virallisia markkereita ovat paikkaa rajaavat muurit tai kaariportit. Nämä kohteen arvon symboleiksi muodostuneet visuaaliset merkit kertovat, että kävijä saapuu rajattuun, erityiseen paikkaan. Maisemaan merkityt kävelyreitit erottelevat koettavaksi priorisoidut etuosat alueen vähemmän kiinnostavista – usein enemmän nykyisyyttä edustavista – takaosista. Matkailijat ohjaillaan opastetuilla kierroksilla näihin kunnostettua ja kerronnallistettua menneisyyttä tarjoaviin kohteisiin, mutta myös itsenäiset kulkijat eivät voi olla huomaamatta tarjolla olevia käyntikohteita.

Historioitsijat osallistuvat omalta osaltaan muuttuvien historiakuvien tuottamiseen. Uusien lähteiden ja tarkastelutapojen myötä kirjoitetaan uutta historiaa, mikä voi muuttaa myös historiaan liitettäviä arvoja ja kulttuuriperinnön näkökulmien tuottamista. (Ks. Kalela 2013.) Suomenlinnan hoitosuunnitelmassa vuodelta 2014 tuodaan esiin myös maailmanperintöarvon (*outstanding universal value*) ympärille olennaisesti liittyvä historian arvostuksen aikasidonnaisuus:

”Historian eri vaiheiden arvostus on muuttunut viime vuosikymmeninä. 1970-luvulla arvostettiin ennen kaikkea ”alkuperäistä ruotsalaista” linnoitusta. 1980- ja 90-lukujen aikana kaikkien historian vaiheiden kerroksellisuutta alettiin pitää yhä selvemmin tärkeänä arvona. Kerroksellisuudella tarkoitetaan historian eri vaiheiden näkymistä rakenteissa ja rakennuksissa. Kerroksellisuutta ei ole kuitenkaan mainittu lausunnoissa ja päätöksissä, jotka koskevat Suomenlinnan liittämistä Unescon maailmanperintölistalle.” (s. 11)

Suomenlinnan hoitokunta pitää hallussaan Suomenlinnan virallisia kotisivuja, joilla se otsikoi toimivansa ”maailmanperintökohteen isäntänä”. [5] Viime vuoden lopulla julkaistiin kansallisen maailmanperintöstrategian toimeenpanosuunnitelma vuoteen 2025. Siinä yhteisöt ovat yksi viidestä strategisesta päälinjauksesta. [6] Näin on oletettavaa, että asuttujen maailmanperintökohteiden asukkaiden paikkasuhteet nousevat entistä näkyvämpään osaan.

Maailmanperintökohteen kerronnallistamisessa se, mikä ei ole kulttuuriperintöä, voi merkitä yhtä paljon kuin se, mitä on korostettu (Ronström 2008, 186). Yaniv Poria (2010, 219) korostaa aktiivisen tulkitsijan näkökulmaa. Kävijän ymmärrys ja tulkinta ovat kytköksissä siihen, mitä tietoa hänelle tarjotaan ja kuinka hän kokee saamansa visuaalisen ja muun tiedon. Kerronnallistaminen tulee luonnollisesti esiin monissa muissakin yleisölle avoimissa, historiaa huokuvissa paikoissa muiden muassa opastettujen kierrosten yhteydessä. Kertomusten painotukset ja esittämisen tavat voivat vaihdella eri aikoina kulloistenkin kulttuuripoliittisten ja taloudellisten vaikutteiden mukaan. Petja Aarnipuun väitöskirja *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana* tarkasteli ajallisuuden esittämistä. Monipuolisessa tutkimuksessaan Aarnipuu katsoi Turun linnan nykyisyyttä sekä narratiivisena että tilallisena prosessina.

Olennaista on toiminnallinen aktuaalistuminen. Tarvitaan siis aktiiviset tekijät, jotka retorisesti tuottavat kokemukseen vaikuttavia merkityssisältöjä. (Aarnipuu 2008, 37.)

Myös verkkosivut ja painetut esitekartat vaikuttavat kävijöiden Suomenlinnassa valitsemiin reitteihin, ja niillä kävijöitä tietoisesti pyritään ohjaamaan. Helsingin kauppatorin satamalaiturin luona ja Suomenlinnan laivalla on saatavilla erikielisiä, maailmanperintölogolla varustettuja *Merilinnointus Suomenlinna* -turistiesitteitä karttoineen. Esitteiden kansikuvassa on Suomenlinnan tunnusmerkiksi mainittu monumentaalinen *Kuninkaanportti*. Se on yksi esitteessä listatuista viidestä tärkeimmästä nähtävyydestä. Muut kohteet, joista esitteessä on kuva ja lyhyt esittelyteksti ovat ylhäältä alas esitettävässä järjestyksessä *Suomenlinnan kirkko*, *Suuri linnapiha*, *Kuivatelakka* ja *Kustaanmiekka*. Esittelyteksteissä kerronnallisuutta luodaan tilan antamissa puitteissa muutamilla lauseilla historiaan viitaten. Kuninkaanportin kohdalla merkittävä kertomus syntyy portin juuri sille paikalle rakentamisen perustelusta: ”Portti on rakennettu paikalle, jossa linnoituksen perustajaa Ruotsin kuningas Adolf Fredrikiä kuljettanut alus ankkuroitiin hänen käydessään tutustumassa rakennustoihin vuonna 1752.” Tulemme tutkimuksen edetessä vertailemaan eri aikoina julkaistuja esitteitä ja selvittämään, mihin perustuu määrältään viiden nähtävyyden valinta ja onko kohteiden esille nostossa ollut muutoksia.

Kerronnallisuuden rinnalla kohteiden moniaistisuus, elämyksellisyys ja vuorovaikutteisuus ovat tärkeä osa kulttuuriperintöturismia (ks. Selby 2011). Suomenlinnan menneisyyden kokemuksellisuus ei rajaudu vain linnoituksen ympärille, vaan myös meriympäristöön. 1700-luvun autenttista purjehduskokemusta jäljittelevä Tykkisluoppi-alue on yksi esimerkki uusista kulttuuriperintökokemusten näyttämöistä. Vuoden 2105 esitteessä Ruotsinsalmi 1790-kierroksen mainostetaan tarjoavan ”tykkien pauketta ja ruudin savua mustaruutikanuunalla historianjanoisille”.

Kenen saari? Haastatteluissa rakentuvat Suomenlinnan muutoskertomukset

Esitutkimuksen haastattelupuhunnasta etsin näkökulmia paikkasuhteeseen ja lähivuosisikymmenien muutosprosesseihin. Tavoitteena oli tuottaa kertomuksia, jotka heijastaisivat ajatuksia maailmanperinnön mukanaan tuomista muutoksista. Suomenlinnaa koskeva muutospuhunta tulikin selvästi esiin jo ensimmäisessä haastattelussa. Muutosta ei kuitenkaan haettu välttämättä vain maailmanperintöstatuksen myöntöhetkestä, vaan esimerkiksi 1970-luvun alkupuolelta, jolloin Suomenlinna siirtyessään puolustusvoimilta siviilihallintoon sai määrärahaa ja Suomenlinnan hoitokunta perustettiin. Muutos maailmanperintökohteen näkyvyydessä on melko uutta. Ensimmäisessä asukashaastattelussa (13.6.2016) kerronnallistava juoni rakentui slummista idylliksi -ajatukselle: ”Teidän pitää muistaa siis, että 70–80-luvuilla tää oli slummi! Ja tänä päivänä ’asut sä Suomenlinnassa? Ihanaa.--’ Tänänhän se on idylli.” Konnotaatiot 1970-luvun asukaskunnan kodeista vailla juoksevaa vettä ja viemärointiä ovat suuressa kontrastissa tämän päivän asumiseen ja maailmanperintökohteen idyllikuvastoon. Suomenlinnan maisemassa maailmanperintö alkoi hänen muistikuvien mukaan näkyä vuonna 1998 Suomenlinnan täyttäessä 250 vuotta. Hän kertoi, että turisteja palveleva infokeskus

sijoitettiin rantakasarmiin kuitenkin vasta muutamia vuosia sitten. Samalla sijoitettiin Unescon suuret kyltit lauttarantaan, mikä lisäsi maailmanperintökohteen näkyvyyttä:

”joitain vuosia taaksepäin on ruvettu nostamalla tuomaan esiin sitä maailmanperintöluetteloa, maailmanperintöstatusta, maailmanperintökohteen esittelyä. - - joo et siis huomionarvoinen ja kunnioitettava ja laitettiin plakeetit ja näin, mut nyt se esiintyy viranomaisten toimessa ihan näin, et *Suomenlinna ei oikeastaan ole Suomenlinna vaan se on maailmanperintökohde.*” (H1_13.6.2016.)

Maailmanperintö ei hänen mukaansa kuitenkaan välttämättä anna asukkaiden silmissä lisäarvoa paikalle. Kun esitin kysymyksen ”Onko maailmanperintöarvolla merkitystä asukkaille?”, hän vastasi: ”Ei oikeastaan. Ei se aina pelkästään positiivinen asia ole - - Henkilökohtaisesti ajattelin, että itseisarvo on riittävä” (H1_13.6.2016).

Matti Hyvärisen ja Varpu Löyttyniemen (2005, 191) mukaan *kerronnallisessa haastattelussa* tutkijan kysymykset antavat tilaa kertomiselle ja houkuttelevat vapaasti rakentuvan muutoksen kuvauksiin. Esitutkimuksen haastatteluissa kysyin muutoksesta heti asumishistoriaa kartoittaneen lämmittelykysymyksen jälkeen. Jo muutamankin haastattelun kohdalla huomaan varioineeni kysymystä jonkin verran vastaajan taustan ja haastattelun kulun mukaan. Esimerkiksi viimeisessä haastattelussa (H4) pyysin palauttamaan mieleen Suomenlinnan ensivaikutelman parinkymmenen vuoden takaa ja vertaamaan sitä nykypäivään, miten Suomenlinna on muuttunut asuinpaikkana ja maailmanperintökohteena. Vastauksessa kerronnallisuus rakentuu menneen hyvän ajan ja nykyajan ei-toivotun viihteellisyyden väliselle vertailulle sekä muutoksen kokemisen henkilökohtaisille seurauksille:

”Nythän täällä viihdeteollisuus jyllää. Ja varsinkin nyt kun Pokémon villitys on tullut, niin *alkaa hiipiä semmoinen ajatus, että kyllä täältä on pois lähdevä. Se rasittaa niin paljon.*” (H4_23.9.2016.)

Vastauksen jälkeen palasin vielä kysymään muistikuvia 1990-luvusta. Vastauksissa näkyy mielenkiintoisesti ajatus meidän ja muiden saaresta. Jossain määrin nostalgista sävyä tuottavat kertomukset saavat ajattelemaan myös, kerrotaanko nauhalle pettymyksestä. Kaikki kolme asukasta, joita esitutkimuksessa haastateltiin, puhuvat kesän matkailijamäärän ongelmallisuudesta, jota monet saarelaiset välttelevät poistumalla edes kesäksi pois.

”Se oli semmoinen kyläyhteisö enemmän. Ja sitten aina niinku elettiin, että *okei, kesän kestää.* Kunhan tulee syksy ja tulee viilettä, sitten kaikki ne turistit häviää ja saari on niinku meidän. Mutta nyt tänä syksynä, että hei, ei tää lopukaan tähän. Ilmastonmuutos on, sitten tulee Pokémon, mihin asti se jatkuu? Sitten kun todella pakkaset on, *onks sitten saari meidän?*” (H4_23.9.2016.)

Tämän jälkeen tiedustelin, onko haastateltavalle jäänyt mieleen muutosvaiheita maailmanperintökohteen vuosikymmeniltä. Haastateltava oli asunut noin viisi vuotta Suomenlinnassa, kun se lisättiin Unescon maailmanperintölistalle. Hän ei muista, että asukkaita olisi osallistettu prosessiin. Ensimmäiseksi merkit muutoksesta näkyivät konkreettisesti maisemassa, mikä sai yhteisön jäsenet pohtimaan tulevaa:

”Mulle ainakin tupsahti ihan out of the blue.- - Se on vaan siinä se laatta. Höpkinin mäessä Susisaarella - -siinä tietenkin ihmiset alkoi puhua, että *nyt turismi tulee räjähtämään*, niin kuin se tulikin- - ja *kaikki kauhukuvat ovat toteutuneet ja ylikin.*” (H4_23.9.2016.)

Haastattelunauhalle päätyvä tallenne on aina dialogisuuden tulosta. Tutkijan haastattelutapa vaikuttaa kerronnan jatkumiseen tai keskeytymiseen. Omassa toiminnassani huomasin harmikseni keskeyttäväni puhujan silloin tällöin, mikä katkaisi muistelun ja spontaanin assosioinnin. Samoin eri haastatteluissa sama kysymys tuskin koskaan tulee esitetyksi aivan samalla tavalla. Kuten seuraavasta esimerkistä näkyy, kolmannessa haastattelussa hain näkemystä muutoksesta:

Haastattelija: ”-- miten sä kuvailisit milleen Suomenlinna on mahdollisesti muuttunut? Onko se millään tavalla muuttunut tai onko se muuttunut esim. maailmanperintöön liittyvän teeman kautta, tai sen miten esitetään Suomenlinnaa tai Suomenlinnan historiaa ja tiettyjä vaiheita ja tapahtumia--”

Haastateltava: Mä luulen että pidemmässä juoksussa muutos on ehkä ollut suurempi ja mä en sitä osaa hirveen hyvin arvioida ---*kyllä matkailun ja kohteen esittely on korostunut. -- mutta se ei oo oikeestaan ehkä mun mielestä pelkästään asukkailta pois. -- joskin me toivottaisiin tietenkin että asukkaisiin satsattaisiin yhtä paljon kuin matkailijoihin.* (H3_11.8.2016)

Esitutkimuksen haastattelukerronnassa liikutaan jatkuvasti kahden kentän ja keskeiseksi katsomani puhunnan välillä, joista toinen liittyy *asuinpaikkaan* ja toinen *maailmanperintökohteeseen*. Asukashaastatteluissa paikannetaan epävirallisen kulttuuriperinnön tasolla ”oman Suomenlinnan” suhdetta virallisen kulttuuriperinnön tasoon, ”suojeltavaan ja kehitettävään maailmanperintökohteeseen”. Kolmas haastattelu oli luonteeltaan hyvin vapaamuotoinen ja tapahtui ravintolan kabinetissa. Kyselin haastateltavan käsitystä siitä, puhuvatko asukkaat keskenään siitä, millaisia valintoja saaren historian esittämisestä tulisi tehdä.

”*Luulen, että asukkaat ei mitenkään suurimittaisesti oo tuosta kiinnostuneita.* Se voi olla arkielämän taso, joka kuitenkin sitten kiinnostaa enemmän ja-- (tauko) Mä luulen, että näitä turisteja on kuitenkin niin paljon ja tätä matkailuhommaa on *niin paljon, että asukkaat on loppujen lopuksi kurkkuaan myöten niitä täynnä*, että tuommonen ajatus ei tulis mieleenkään (naurua). Ihan mielenkiintoinen aihe, mutta ei tätä sektoria kiitos enempää (naurua)”. (H3_11.8.2016.)

Haastateltavilla on tietoa Suomenlinnan menneisyydestä ja muutosvaiheista, mutta jokainen kertoo muutoksista omasta näkökulmastaan. Jukka Jouhki ja Tytti Steel (2016, 35) ovat todenneet, että haastatteluissa aineistoksi tuotetaan ”faktatietoa diskursseista, narratiiveista ja näkemyksistä”. Ymmärrän tämän siten, että vaikka yksityiskohdissa olisi virheitä, haastattelut tuovat tietoa teemojen käsittelytavoista ja -kanavista. Haastatteluihin kuuluu myös vastakertomusten ja -puheen tuottaminen (*counter-narratives*, Ks. Bamberg & Andrews 2004). Laajempi tutkimusaineisto tulee

osoittamaan mahdollisten vastakertomusten variaation ja näkemyksen virallisesta kertomuksesta. Joiltakin osin vastakertomuksen idea näkyi jo esitutkimuksessa. Esimerkiksi puhuessaan maailmanperinnön merkityksestä kriittisesti ensimmäinen haastateltava korosti katsovansa asioita toisesta näkökulmasta. Haastattelutilanne on myös mahdollisuus vaikuttaa tutkimuksessa syntyvään Suomenlinna-kuvaan: Muistellessa vain joitakin teemoja korostetaan ja haluttuja Suomenlinna-kertomuksia vahvistetaan.

Yhtenä selittäväenä tekijänä paikan Unesco-statusen määrittelyvallalle on kokemus äänimaiseman paikoittaisesta muutoksesta. Muistelukerronnan tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka kokemukset kerronnallistuvat kehoon, tunne-elämyksiin ja aistimuistoihin (ks. mm. Savolainen 2015, 37–38; Asikainen & Mäkinen 2013; Laurén 2006 *elämuskertomukset*). Esitutkimuksen viimeinen asukashaastattelu toi esiin äänimaisemaan kiinnittyvät kokemukset. Tarjottaessa elämyksellisiä kulttuuriperintökokemuksia tykit paukahtelevat ja kuulutukset rikkovat hiljaisuuden. Yksi maailmanperintökohteen muistelluista äänimaailmoista oli toistuva turistikuulutus. ”Kymmenessä vuodessa väsy siihen ja koko ajan on se hälinä ja sit ne kuulutukset et *Welcome to the fortress Suomenlinna.*” (H4_23.9.2016.) Tykistölahdella kaikuvat kuulutukset toivottavat vieraskieliset kävijät tervetulleeksi paikkaan, mutta myös muistuttavat heitä siitä, että paikka on maailmanperintökohde. Maailmanperintökohteet päätyvät helposti matkailijoille suunnatuissa esitteissä *must see* -listoille, mikä voi kannustaa maailmanperintöturismiin.

KUVA 5: Suomenlinnaan lauttarannassa tulijat näkevät ensimmäiseksi suuret Unescon logot ja maailmanperintö-kyttilt. Kuva: Pauliina Latvala-Harvilahti.

”Tällä hetkellähän jos kiertää ympäri maailmaa niin sehän on kauhean kirjava, että miten noita logoja käytellään -että *ei näistä muodostu semmmosta yhtenäistä kuvaa* että ’ahaa, tämäkin on maailmanperintökohde” (H2_11.8.2016.)

Yksityiskohdat, kuten edellisessä kulttuuriperintöhallintoa edustavan henkilön haastattelussa esille tulleet maailmanperintökohteiden logot, ovat esimerkki pyrkimyksestä luoda maailmanperintökohteille näkyvyyttä. Näkyvyys ei kuitenkaan välttämättä lisää eikä vähennä paikan arvostusta asukkaiden keskuudessa. Myös toisessa asukashaastattelussa korostuu asuinpaikan arvo riippumatta maailmanperintöstatuksesta. Alla olevassa katkelmassa näkyy *suomenlinalaisuuden* rakentaminen moniaistisen ympäristön määrittelyllä. Suomenlinna on hänen mukaansa ”asuinpaikka, jolla on sielu isolla S:llä”. Identiteettiä rakennetaan kertomuksessa kokonaisvaltaisesti. Arvo paikalle ja sen sielulle muodostuu haastateltavan mielestä useista eri tekijöistä: luonnosta, hiljaisuudesta, (city)saaristolaisuudesta, kulttuurihistoriasta sekä yhteisön omista vuodenkiertoon liittyvistä perinteistä (kuten vesibussin liikennöinnin alkaminen ja päättyminen, iltasoitto, Viaporin tuoppi-tapahtuma) ja sosiaalisesta monimuotoisuudesta. Oman paikan tunnelmallisessa kuvauksessa on läsnä myös kaupunkiasuminen aistimuistoinen. Kerronnassa Suomenlinnaa tarkastellaan poikkeuksellisen kaupunginosana, jota määrittää sijainti ja sen mukanaan tuomat erityispiirteet:

“Siihen liittyy tämmöinen tietynlainen pieni saaristolaisuus, vaikka tää onkin kyllä *ihan citysaaristoa* ja sillä tavalla kaupunginosa, mutta kumminkin tää on saarella ja siihen liittyy omia mutkiensa. - - kun tää on kuitenkin tämmöinen kulttuurihistoriallinen ympäristö niin tää on vaan - ainakin minulle *paljon sielukkaampi kuin yksikään lähiö*. Mä arvostan luontoa, rupikonnia - - Meriharakan ääni on magee ja sitten tyynellä kelillä auringonlaskut on mageita ja *kolmosen ratikka* ku tai kakkosen ratikka ko se nykyisin, kun se kauppatorilla sanoo kriig, niin *sehän kuuluu tänne asti*. Tietynlainen hiljaisuus jossa sitten kyllä, se on mun mielestä hieno. Tuo meri on magee.” (H3_11.8.2016.)

Asuinpaikka-puhunnassa paikkasuhde määrittyy kielellisesti ja kerronnallisesti myös vailla maailmanperinnön määrittämiä suuntaviivoja. Esimerkiksi saaristolaisuus on asuinpaikkakerrontaa ankkuroiva identiteettimääre, joka paitsi tarkoittaa asuinpaikkatietoa myös aktivoi omanlaista kerrontaa. ”Saaristolaisuus” identiteetin kiinnekohtana on jotain pysyvää ja jaettavissa olevaa, eikä se edellytä maailmanperintöstatusta. Kokemusten sanallistamisessa kerronnallistamisesta voidaan analysoida kehollisen kokemisen ja muistamisen jälkiä, kuten aisti- ja liikemuistoja (ks. Asikainen ja Mäkinen 2013). Saaristolaisuudesta kerrottaessa korostetaan, miltä tuuli tuntuu, kuinka hämärässä liikutaan tai millaisia ääniä luonnosta kuuluu.

KUVA 6: Yhtenä turismin kasvun ongelmana asukkaat näkevät kodin rajojen ja julkisen alueen sekoittumisen. Kuva: Pauliina Latvala-Harvilahti.

Hankkeen tulevat haastattelut kartoittavat lisää asukkaiden suhdetta asuinpaikkansa maailmanperintöön. Tuleeko haastatteluissa esiin asukkaiden ja yhteisöjen näkemykset siitä, että he vaikuttavat omilla toimillaan Suomenlinnan maailmanperintökohteen muutosprosesseihin (*maailmanperintötoimijuus*) ja jos, niin millaisia toimintatapoja nähdään mahdollisiksi ja mielekkäiksi? En määrittele maailmanperintötoimijuutta maailmanperinnön suojeluun tähtääväksi aktiiviseksi toiminnaksi, vaikka se voi olla myös sitä. Olen pikemminkin kiinnostunut, millaiseksi ja keiden asiaksi maailmanperintötoimijuus mielletään ja missä kontekstissa määrittelyt tulevat esiin.

Lopuksi: Moniääniset kulttuuriperintöäänät ja tulevaisuus

Esitutkimusvaihe on olennaisen tärkeä etnografiseen pitkittäistutkimukseen tähtäävälle tutkimushankkeelle. Olen tässä artikkelissa jäsentänyt *Elävä Suomenlinna* -tutkimushankkeen reilun vuoden kestänyttä esitutkimusvaihetta ja sen kenttätöitä, jota jäseni kysymys: onko Unescon maailmanperintöstatus muuttanut Suomenlinnaa viimeisen 25 vuoden aikana ja miten? Esitutkimus osoitti, että pääkysymystä tulee päivittää. Tätä kirjoittaessani se onkin: Millä tavoin Suomenlinna rakentuu yksityisenä, yhteisöllisenä ja julkisena paikkana? Tutkimuksen tulee huomioida, että asukkaiden suurempi vaihtuvuus ja arjen infrastruktuurin muuttuminen vaikuttavat yhteisöllisyyteen. Muutosten tarkastelu edellyttää monivivahteisempaa otetta, vaikkakin yksi osa tutkimusta on rakentaa eri lähteistä käsin kertomusta maailmanperintölistauksen muuttamasta Suomenlinnasta.

Suunniteltaessa pitkittäistutkimusta esitutkimus on mielestäni välttämätön molemmille osapuolille, tutkijaryhmälle ja tutkittavalle kentälle [7]. Tässä tutkimuksessa esitutkimuksen hyödyt olivat selvät, sillä esiymmärrykseni tutkimuskohteesta syventyi. Ymmärsin yhteisöllisyyden muotoja ja verkostojen vivahteita entistä paremmin. Fyysiseen ja sosiaaliseen kenttään tutustuminen vie aikaa ja etenkin saaristokohteessa on olennaista tuntea eri vuodenaikojen vaikutukset kentän muutoksiin. Yhteisön rakenteiden ja toimintatapojen hahmottaminen on avautunut vähä vähältä. Esimerkiksi keskustellessani entisten suomenlinnalaisten kanssa aloin löytää muistelun mekanismeihin vertailukohtia, joita en välttämättä olisi huomionnut ilman esitutkimusvaihetta. Muistitiedon kokoaminen on ensiarvoisen tärkeää tutkittaessa muutoskokemusten moniäänisyyttä. Muistitietoaineistoista voidaan saada myös esiin paikallishistorian osa-alueita, joista ei ole julkisesti tietoa esillä. Entisten suomenlinnalaisten yhteisö antaa tältä osin merkittävän panoksensa tutkimukseen.

Esitutkimuksen haastattelujen myötä ymmärrykseni syventyi virallisen ja epävirallisen kulttuuriperinnön tasojen vuorovaikutuksen luonteesta. On tarve tutkia lisää maailmanperinnön omistajuuden ja osallisuuden, toimijuuden ja kokemuksellisuuden kysymyksiä sekä tulevaisuuden Suomenlinnalle asetettuja muutostoiveita ja muutoksiin liittyviä asenteita. Maailmanperintökohde ja asuinpaikka eivät ole vastakohtia tai toisensa pois sulkevia todellisuuksia, mutta tehtyjen haastattelujen Suomenlinna-puhunnassa ne näyttävät osittain erillisiltä areenoilta, joissa kohtaavat arkielämäänsä viettävät asukkaat, maailmanperintötyötä tekevät viranomaiset sekä turistit. Ensimmäisten haastattelujen perusteella näyttää siltä, että Suomenlinna muodostuu edelleen omaksi koetusta paikasta, saaristoyhteisöstä, joka sattuu myös olemaan kansainvälisen ja kansallisen maailmanperintöpolitiikan näyttämö.

Olen edellä kontekstualisoinut *Elävä Suomenlinna* -tutkimusta ajankohtaiseen kansainväliseen kulttuuriperintöpolitiikkaan. Voidaan sanoa, että sen osallistamisen tavoitteet ovat myönteisiä, mutta herättävät paikallistasolla monia pohdintoja. Suomenlinnan kohdalla tämä tarkoittaa maailmanperintövuosien (1991–) kulttuuriperintöpoliittista kontekstualisointia, jossa seurataan osallistamisen astetta, tavoitteita, vastaanottoa, tapoja ja vaiheita tarkemmin sekä pohditaan myös, mistä syistä paikalliset eivät mahdollisesti koe osallistamista ja osallisuuttaan tavoiteltavaksi.

Esitutkimusvaiheen päätyttyä olemme pitäneet keskustelutilaisuuksia sekä laatineet opiskelijoiden kanssa suuren suosion saaneen *Muistoja Suomenlinnasta* -ryhmän Facebookiin. Myös Webropol-verkkokysely historian esittämisen merkityksistä on parhaillaan auki. Tällä hetkellä haastateltavia on 25 ja tutkimussuunnitelmaamme kirjattu valmius on haastatella noin 60 henkilöä. Niina Naarminen perehtyy teollisen kulttuuriperinnön jälkiin ja historiakulttuurin muutosten tutkimiseen. (vrt. Sivula 2013, 162–163), maisemantutkija Laura Seesmeri esitettyyn ja koettuun paikkaan. Tulevissa haastatteluissa pureudutaan syvemmälle topobiografisen paikan tulkintaan (Karjalainen 2006) sekä eritellään kulttuuriperintöprosessien vaiheita. Tänä vuonna tarkastelukulmana on myös paikallisille suunnattu kulttuuriperintö-uutisointi. Sanomalehtiaineistojen analyysi pohjautuu ajatukseen paikallislehden tuottamasta kronologisesta narratiivista.

Dosentti Pauliina Latvala-Harvilahti toimii kulttuuriperinnön yliopistonlehtorina Turun yliopistossa 31.7.2017 saakka ja tämän jälkeen Jenny ja Antti Wihurin rahaston tutkimusrahoituksella. Kirjoittaja kiittää toimituskuntaa, nimettömiä vertaisarvioitsijoita, työryhmän jäseniä sekä Suomenlinna-kurssin opiskelija Meri-Tuuli Suorsaa arvokkaista kommentteista.

Viitteet

[1] Suomenlinnan kaupunginosa muodostuu kahdeksasta saaresta: Kustaanmiekka, Susisaari, Iso-Mustasaari, Pikku-Mustasaari, Länsi-Mustasaari, Lonna, Särkkä ja Pormestarinluodot. Maailmanperintöalueeseen (*core area*) kuuluu Lonnaa lukuun ottamatta kaikki saaret. Maailmanperintökohteilla on varsinaisen kohteen ympärillä suoja-alue (*buffer zone*), jolla pyritään varmistamaan maailmanperintökohteiden arvojen säilyttäminen. Käytännössä sillä on pyritty rajamaan esimerkiksi rakentamista. Suoja-alueen osalta on viime vuosina nostettu esiin Vallisaaren ja Kuninkaansaaren tulevaisuusvisiot (ks. Hoitosuunnitelma 2014; ks. myös Kivistö 2008.) Vallisaari ja Kuninkaansaari ovat avautuneet yleisölle 2016.

[2] Ove Enqvist ja Mikko Härö (1998: 282) huomauttavat myös, ettei Unescolle annetuissa täsmennyksissä voitu osoittaa virallisesti päätettyä suojavyöhykettä, mutta tiedot Suomenlinnan linnoituspiiristä ja Helsingin kaupungin osayleiskaavoista kelpasivat varmistukseksi. Historian tutkimuksista mainittakoon Panu Pulman akatemiaprojekti Sveaborg–Viapori (2010–2013), jossa hän selvitti sotilastukikohdan rakentamisen vaikutuksia Itämeren alueen yhteiskuntakehitykseen. Suomenlinnasta on lisäksi tehty useita rakennusperintöä ja matkailua koskevia opinnäytetöitä (ks. Elomaa & Yildirim 2013; Korhonen 2010; Eskelinen 2006.).

[3] <https://www.youtube.com/watch?v=CHRTwMoklSo> ”Näin irroitat laivasta kylkilankun?”. Julkaistu 28.11.2016. [Haettu 6.6.2017]

[4] Uusintahaastattelujen etuja ja haastattelujen jälkeistä dialogisuutta on tutkinut folkloristi Venla Sykäri (2013).

[5] www.suomenlinna.fi/suomenlinnanhoitokunta Suomenlinnan hoitokunnan verkkosivut. [Haettu 18.6.2017]

[6] *Yhteistä perintöämme vaalien; Kansallisen maailmanperintöstrategian toimeenpanosuunnitelma vuoteen 2025*. Saatavilla verkkojulkaisuna: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2016/liitteet/OKM43.pdf?lang=fi> [Haettu 18.6.2017]

[7] Tutkimuksen tavoitteista, näkökulmista ja rajauksesta on tärkeä tiedottaa paikallisia. Julkaisimme vasta esitutkimuksen jälkeen tutkimustiedotteen paperisena ja sähköisenä versiona. Paperinen tiedote asetettiin Suomenlinnan K-kaupan edustalla olevalle infotaululle sekä kirjastoon. Sähköistä tiedotetta jaettiin esitutkimusvaiheessa asukkaille sähköpostitse sekä tänä vuonna Facebookiin avatuissa Elävä Suomenlinna sivulla ja verkkosivuilla <https://elavasuomenlinna.wordpress.com/>

Lähdeluettelo

Tutkimusaineisto

Liite 1: Haastattelurunko: Elävä Suomenlinna -teemat 2016

OMA SUOMENLINNASI

Asumis- ja työskentelyhistoria Suokissa (ajallisesti)

Miten kuvailisit paikkaa - millaisia mielikuvia Suokkiin yleisesti ehkä liittyy? Omat lempipaikat?

Mitkä paikat, maisemat ja menneisyyskertomukset mielestäsi pitäisi kävijöille näyttää? Milloin? (vuodenajat?)

Onko jokin historian vaihe Suomenlinna-kertomuksessa mielestäsi merkittävin, miksi?

Millaista kulttuuriperintöä Suomenlinnaan mielestäsi kuuluu? Millä tavoin kulttuuriperintö on mielestäsi läsnä Suomenlinnassa, miten näkyy? Keiden ja kenelle? (esim. vedenalainen, teollinen...) Millainen kulttuuriperintö ei näy tai ei ole esillä? Keiden?

MAAILMANPERINTÖKOHDE - MUUTOS?

Suomenlinna ennen maailmanperintöstatusta

Millainen mielikuva sinulla on Suomenlinnasta ennen Unescon mp-statusta?

Kuinka asukkaat käsityksesi mukaan suhtautuivat Unescon kohteeksi hakuun?

Kuinka laajasti asia mahtoi kiinnostaa asukkaita?

Oliko prosessi esillä ja pohdittiinko, millaisia vaikutuksia sillä tulisi ehkä olemaan?

Suomenlinna 25 vuotta Unescon maailmanperintökohteena - muuttumaton vai muutoksia?

Millaisiin vaiheisiin jakaisit 25 vuoden aikajanan, jolloin Suokki on ollut Unescon kohteena? Millaisia muutosvaiheita näet siinä, miten Suomenlinnaa on esitetty maailmanperintökohteena? Ovatko toimijat muuttuneet, laajentuneet?

Yhteisöt? Ovatko asenteet muuttuneet?

Millaiset muistot ja mitkä paikat milloinkin ovat arvokkaita? Paikat, joissa tapahtunut jotain merkittävää: onko kaikki jo merkitty, miten paljon on näkymätöntä kulttuuriperintöä?

Esim. Suomen juhlavuodet vaikuttavatko toimintasuunnitelmaan? Onko tästä erimielisyyksiä Suomenlinnan asukkaiden ja viranomaisten välillä?

Onko Suomenlinnan maailmanperintö ja Suomenlinnan kulttuuriperintö mielestäsi sama asia?

Millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä on virallisen tason ja epävirallisen tason, yhteisöjen ja yksilöiden mieltämän kulttuuriperinnön merkitysten välillä?

Miten asukkaat ovat mielestäsi suhtautuneet (maiseman, ympäristön, arjen) muutoksiin?

Esim. 1990-luku – alkuvaihe maailmanperintökohteena, Vuodet, jolloin maailmanperintökohde alkoi näkyvä konkreettisesti Suomenlinnassa: Unesco-liput, kyltit, infot, Suomenlinnakeskus, oppaiden kertomukset ym. internet-brändäys, tuotteistaminen ja historian käyttö, turismi

Kuinka taiteilijat osallistuvat kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja uusintamiseen?

Millä tavoin meri, merellisyys ja saaristoelämä näkyvät kulttuuriperinnön arvottamisessa?

Onko mereen suhtautuminen/arvo muuttunut?

Mitkä toimivat Suokin symboleina: meri, muuri?

Mikä vahvistaa suomenlinalaisten yhteishenkeä, identiteettiä?

Millaisia visioita sinulla on Suomenlinnan tulevaisuudesta?

Olisiko jokin ideaalikuva, millainen Suomenlinna pidemmällä tähtäimellä, esim. v. 2050?

Entä mikä voisi vaikuttaa Suomenlinnaan yllättävällä tavalla? Uhkaako jokin?

Oletko miettinyt, voisiko missään olosuhteissa Unescon maailmanperintökohteen statuksen menettää? Miten se muuttaisi paikkaa?

Entä esim. terrorismi/turvallisuus?

SUOMENLINNAN PAIKAT

Eri saaret ja niiden kulttuuriperintö: Kuinka esillä nyt? Onko muuttunut?

Ovatko asukkaat tai yrittäjät, yhteisöt esittäneet toiveita?

Tulisiko merkitä näkyviin paremmin, mitä missäkin on tapahtunut tai millaisia kertomuksia paikkoihin liittyy? Miten ja mihin esille?

Millainen rooli telakalla on? Entä vuoden 1918 muistomerkillä?

Haastattelut

H1 asukashaastattelu 13.6.2016. Haastattelijoina Pauliina Latvala-Harvilahti, Laura Seesmeri (ent. Puromies) ja Niina Naarminen.

H2 viranomaishaastattelu 11.8.2016. Haastattelijana Pauliina Latvala-Harvilahti.

H3 asukashaastattelu 11.8.2016. Haastattelijana Pauliina Latvala-Harvilahti.

H4 asukashaastattelu 23.9.2016. Haastattelijana Pauliina Latvala-Harvilahti.

Kaikki haastattelut ovat toistaiseksi kirjoittajan hallussa. Haastattelut tullaan tallentamaan pitkäaikaiskäyttöön Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon haastateltavien suostumuksella mahdollisin käyttörajoituksin.

Esitteet

Tykkisluuppi-esite 2015.

Suomenlinnan kartta-esite. Helsingin Kaupunkimittausosasto 2015.

Sähköpostiviestit

Pauliina Latvala-Harvilahden lähettämä sähköposti 28.10.2016.

Valokuvat

Artikkelin kuvituksena olevat valokuvat ovat kirjoittajan ottamia vuonna 2016 ja kirjoittajan hallussa.

Tutkimuskirjallisuus

Aarnipuu, Petja. 2008. *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1162. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ashworth, G. J., Brian Graham & J. E. Tunbridge, eds. 2007. *Pluralising pasts. Heritage, Identity and Place in Multicultural Societies*. London: Pluto Press.

Asikainen, Eveliina ja Kirsi Mäkinen. 2013. Jalat muistavat ja askeleet kertovat. Kehollinen muistaminen kaupunkiluonnossa. Teoksessa *Muistin kaupunki. Tulkintoja kaupungista muistin ja muistamisen paikkana*, toim. Katri Lento ja Pia Olsson, 129–162. Historiallinen arkisto 138. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Aull Davies, Charlotte. 2008 [1999]. *Reflexive Ethnography. A Guide to Researching Selves and Others*. ASA Research Methods. London and New York: Routledge.

Bamberg Michael & Molly Andrews, eds. 2004. *Considering counter-narratives. Narrating, resisting, making sense*. Studies in narrative. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Björkholm, Johanna. 2015. Det immateriella kulturarvets drivkraft: lokalsamhällens roller i konventionen för tryggnad av immateriellt kulturarv. Teoksessa *Elävä aineeton kulttuuriperintö*. Hankkeen loppuraportti, toim. Anna Kanerva ja Ritva Mitchell, 127–138. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö Cuporen verkkojulkaisuja 28.

http://www.cupore.fi/documents/Elavaaineetonkulttuuriperinto_loppuraportti.pdf [Haettu 3.6.2017].

Ehn, Billy, Orvar Löfgren & Richard Wilks. 2016. *Exploring Everyday Life: Strategies for Ethnography and Cultural Analysis*. London: Rawman & Littlefield.

Ehn, Billy. 2014. Arjen yllätyksiä – Huomaamattoman etnografia ja kulttuurianalyysi. Teoksessa *Moniulotteinen etnografia*, toim. Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto, 59–78. Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.

Elomaa, Janette & Rebecca Yildirim. 2013. *Suomenlinnan matkailijaprofiili 2013*. Painamaton matkailun liikkeenjohdon koulutusohjelman opinnäytetyö. Haaga-Helium ammattikorkeakoulu. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/66407/Suomenlinnan%20matkailijaprofiili%202013.pdf;sequence=1> [Haettu 3.6.2017]

Enqvist, Johanna. 2016. *Suojellut muistot. Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia*. Arkeologian väitöskirja. Helsingin yliopisto, Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/162811/SUOJELLU.pdf?sequence=1> [Haettu 3.6.2017]

Enqvist, Ove & Mikko Härö. 1998. *Varuskunnasta maailmanperinnöksi. Suomenlinnan itsenäisyysajan vaiheet*, Helsinki: Suomenlinnaseura ry.

Eskelinen, Maria. 2006. *Vankilasaaresta väentungokseen. Suomenlinnan historia matkailukohteena v. 1918–1979*. Painamaton Suomen historian pro gradu -työ. Tampereen yliopisto, Historiatieteen laitos.

Fingerroos, Outi. 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. *Elore* 10(2). http://www.elore.fi/arkisto/2_03/fin203c.html [Haettu 3.6.2017]

Fingerroos, Outi & Jukka Jouhki. 2014. Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: metodien monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa *Moniulotteinen etnografia*, toim. Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto, 79–108. Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.

Garcia, Beatriz, Neil Armitage & Stephen Crone. 2014. *Heritage, Pride and Place. Exploring the contribution of World Heritage Site status to Liverpool's sense of place and future development*. Final Report. Institute of Cultural Capital. University of Liverpool & Liverpool John Moores University. <http://www.beatrizgarcia.net/wp-content/uploads/2014/04/ICC-2013-HeritagePridePlace-FullReport.pdf> [Haettu 3.6.2017]

Graham, Brian & Peter Howard, eds. 2016 [2008]. *Heritage and Identity*. Teoksessa *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*, eds. Brian Graham and Peter Howard, 1–18. London: Routledge Publishing 2016 [Ashgate 2008].

Gustafsson, Lotten. 2002. *Den förtrollade zonen. Lekar med tid, rum och identitet under medeltidsveckan på Gotland*. Nora: Nya Doxa.

Hafstein, Valdimar. 2009. Intangible Heritage as a List: from Masterpieces to the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. Teoksessa *Intangible Heritage*, eds. Laurajane Smith and Natsuko Akagawa, 93–111. Key Issues in Cultural Heritage. London and New York: Routledge.

Hafstein, Valdimar. 2014. Protection as Dispossession: Government in the Vernacular. Teoksessa *Cultural Heritage in Transit. Intangible Rights as Human Rights* ed. Deborah Kapchan, 25–57. Pennsylvania Studies in Human Rights. Philadelphia, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.

Harrison, Rodney. 2013. *Heritage. Critical approaches*. London and New York: Routledge.

Hipke, Sandra. 2015. Nykyisen tutkimuksen näkökulmia kulttuuriperintöpolitiikkaan. Teoksessa *Kulttuuriperintöpolitiikan kansainvälinen ulottuvuus*, toim. Maria Hirvi-Ijäs ja Anna Kanerva, 22–30. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö Cuporen verkkojulkaisuja 34. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö Cupore. http://www.cupore.fi/documents/Kulttuuriperintöpolitiikankansainvalinenulottuvuus_verkkoversio_LOPULLINEN.pdf [Haettu 3.6.2017]

Hirvi, Laura. 2012. Multi-Sited Fieldwork amongst Sikhs in Finland and California. Reaching the Offline via the Online. Teoksessa *Where is the Field? The Experience of Migration Viewed through the Prism of Ethnographic Fieldwork*, eds. Laura Hirvi and Hanna Snellman, 23–43. *Studia Fennica, Ethnologica*, 14. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hoitosuunnitelma. Suomenlinna – Unescon maailmanperintökohde. 2014. Helsinki: Suomenlinnan hoitokunta.

Holmila, Marja. 2001. *Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 850. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hytönen-Ng, Elina. 2016. Tutkijana ja ystävänä. Läheisyys ja etäisyys etnografisessa kenttätöyssä. Teoksessa *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*, toim. Jukka Jouhki ja Tytti Steel, 270–300. Ethnos-toimite 18. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry.

Hyvärinen, Matti & Varpu Löyttyniemi. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, toim. Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula, 189–222. Tampere: Vastapaino.

Johansson, Carina. 2009. *Visby visuellt. Föreställningar om en plats med utgångspunkt i bilder och kulturarv*. Akateeminen väitöskirja. Linköping Universitet, Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur. Klintehamn: Gotlandica förlag. Saatavilla www-muodossa: <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:285653/FULLTEXT01.pdf> [Haettu 5.6.2017]

Jouhki, Jukka & Tytti Steel. 2016. Analyysin ja tulkinnan ulottuvuuksia etnologiassa. Teoksessa *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*, toim. Jouhki, Jukka ja Tytti Steel, 13–42. Ethnos-toimite 18. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry.

Järviluoma, Helmi. 2010. Podetko ystävyyttä? Etnografia ja biofilian haaste. Teoksessa *Vaeltavat metodit*, toim. Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma ja Sinikka Vakimo, 234–257. Kultaneito 8. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Kalela, Jorma. 2013. *Making History: The Historian and Uses of the Past*. Teoksessa *The Public History Reader*, eds. Hilda Kean & Paul Martin, 104–128. London and New York: Routledge.

Karjalainen, Pauli Tapani. 2006. Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*, toim. Seppo, Knuuttila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela, 83–92. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kivistö, Kalevi. 2008. *Museovirasto. Suomenlinna-selvitys*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:28. Helsinki: Opetusministeriö.

Knuuttila, Seppo, Jukka Oksa & Pertti Rannikko. 2016. Viidellä vuosikymmenellä. Teoksessa *Kotona, kylässä, liikkeellä. Sivakka ja Rasimäki arjen ja mielen tiloina*, toim. Pertti Rannikko et al., 243–251. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1426. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Knuuttila, Seppo. 2008. Seurattu Sivakka – miten mennyt muuttuu ja merkitykset vaihtavat paikkaa. Teoksessa *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*,

toim. Knuuttila, Seppo, Pertti Rannikko, Jukka Oksa, Tapio Hämynen, Hannu Itkonen, Heidi Kilpeläinen, Mikko Simula, Sinikka Vakimo, Marjaana Väisänen, 107–134. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1167*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Knuuttila, Seppo & Pertti Rannikko. 2008. Sivakka ja Rasimäki tutkimuksina. Teoksessa *Kylän paikka: Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*, toim. Knuuttila, Seppo, Pertti Rannikko, Jukka Oksa, Tapio Hämynen, Hannu Itkonen, Heidi Kilpeläinen, Mikko Simula, Sinikka Vakimo, Marjaana Väisänen, 9–22. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1167*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Korhonen, Pasi. 2010. *Nähtävyydestä matkailukohteeksi: Suomenlinnan matkailun kehittyminen 1700-luvulta 1980-luvulle*. Painamaton maisemantutkimuksen liseniaatintyö. Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden laitos, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma.

Kuula, Arja. 2014 [2006]. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Labadi, Sophia. 2013. *UNESCO, Cultural Heritage and Outstanding Universal Value: Value-based Analysis of the World Heritage and Intangible Cultural Heritage Conventions*. Lanham (Md.): Rowman & Littlefield.

Lafrenz Samuels, Kathryn & Trinidad Rico, eds. 2015. *Heritage Keywords: Rhetoric and Redescription in Cultural Heritage*. Boulder, Colorado: University Press of Colorado.

Laurén, Kirsi. 2006. Miltä suot tuntuvat? Luonnonpaikat mielikuvina. Teoksessa *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*, toim. Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela, 187–199. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lindström, Ida & Marjo Tiirikka. 2016. *Kohtalona Suomenlinna. Linnoitussaaren historian salatut elämät*. Helsinki: Into kustannus.

Macdonald, Sharon. 2013. *Memorylands. Heritage and Identity in Europe Today*. London and New York: Routledge.

Nora, Pierre. 1989. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations* 26 Special Issue: Memory and Counter-Memory: 7–24.

Poria, Yaniv. 2010. The Story behind the Picture: Preferences for the Visual Display at Heritage Sites. Teoksessa *Culture, Heritage and Representation. Perspectives on Visuality and the Past*, eds. Emma Waterlon and Steve Watson, 217–228. Heritage, Culture and Identity. Farnham & Burlington: Ashgate.

Rannikko, Pertti & Maarit Sireni. 2016. Johdanto: Kylätutkimuksen monet kerrostumat. Teoksessa *Kotona, kylässä, liikkeellä - Sivakka ja Rasimäki arjen ja*

mielen tiloina, toim. Pertti Rannikko et al., 7–22. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1426. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rantala, Kimmo. 2003. *Asumisen ulottuvuudet Suomenlinnassa*. Helsinki: Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Rastas, Anna. 2007. *Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Sosiaaliantropologian väitöskirja. Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 624. Tampere University Press. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67726/978-951-44-6964-0.pdf?sequence=1> [Haettu 3.6.2017]

Ronström, Owe. 2007. *Kulturarvspolitik: Visby: från sliten småstad till medeltidsikon*. Stockholm: Carlsson.

Saastamoinen, Mikko. 2012. Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Teoksessa *Yhteisöllisyys liikkeessä*, toim. Karin Filander ja Marjatta Vanhalakka-Ruoho, 33–66. Aikuiskasvatuksen Vuosikirja 48. Jyväskylä: Kansanvalistusseura.

Salmela, Ulla, Hannu Matikka, Pauliina Latvala & Petja Kauppi. 2015. *Kohti kestävää kulttuuriperintötyötä. Taustaselvitys Faron yleissopimuksen voimaansaattamiseksi Suomessa*. Helsinki: Museovirasto ja Suomen Kotiseutuliitto. <http://www.nba.fi/fi/File/2560/kohti-kestavaa-kulttuuriperintotyota.pdf> [Haettu 6.6.2017]

Savolainen, Ulla. 2015. *Muisteltu ja kerrottu evakkomatka. Tutkimus evakkolapsuuden muistelukerronnan poetiikasta*. Kultaneito 15. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Selby, Martin. 2011 [2010]. People-Place-Past: The Visitor Experience of Cultural Heritage. Teoksessa *Culture, Heritage and Representation. Perspectives on Visuality and the Past*, eds. Steve Watson and Emma Waterlon, 39–55. Heritage, Culture and Identity. Farnham and Burlington: Ashgate.

Siikala, Anna-Leena. 1997. Toisiinsa virtaavat maailmat. Teoksessa *Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisista kenttätöistä*, toim. Anna-Maria Viljanen ja Minna Lahti, 46–68. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.

Siivonen, Katriina. 2015. Maailma perintönä – Kestävä kehitys. Teoksessa *Kulttuuriperintöpolitiikan kansainvälinen ulottuvuus*, toim. Maria Hirvi-Ijäs ja Anna Kanerva, 10–21. Kulttuuripoliittisen tutkimussäätiö Cuporen verkkojulkaisuja 34. http://www.cupore.fi/documents/Kulttuuriperintopolitiikankansainvalinenulottuvuus_verkkoversio_LOPULLINEN.pdf [Haettu 3.6.2017]

Simolin, Oona. 2016. *Universaaleista arvoista Piknik-kansaan. Näkökulmia maailmanperintöarvoihin Suomenlinnassa*. Painamaton folkloristiikan pro gradu -työ. Helsingin yliopisto, Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/168143/Simolin_Oona_Pro%20gradu_2016.pdf?sequence=2 [Haettu 3.6.2017]

Sivula, Anna. 2013. Puuvillatehtaasta muistin paikaksi. Teollisen kulttuuriperintöprosessin jäljillä. Teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?*, toim. Outi, Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso, 161–191. Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Smith, Laurajane. 2006. *The Uses of Heritage*. London and New York: Routledge.

Steel, Tytti, Arja Turunen, Sanna Lillbroända-Annala & Maija Santikko, toim. 2014. *Muuttuva kulttuuriperintö. Det föränderliga kulturarvet*. Ethnos-toimite 16. Helsinki: Ethnos ry.

Sykäri, Venla. 2013. Dialogic Methodology and the dialogic Space Created After An Interview. Teoksessa *Approaching Methodology*. Second revised edition with an Introduction by Ulrika Wolf-Knuts, eds. Frog and Pauliina Latvala with Helen F. Leslie, 171–183. Humaniora 368. Helsinki: Finnish Academy of Science and Letters.

Turtiainen, Riikka & Sari Östman. 2009. Tavistaidetta ja verkkoviihdettä. Omaehtoisten verkkosisältöjen tutkimusetiikka. Teoksessa *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*, toim. Maarit Grahn ja Maunu Häyrynen, 336–358. Tietolipas 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vahtikari, Tanja. 2007. Miten Vanhasta Raumasta tuli maailmanperintökohde? Teoksessa *Kotina suojeltu talo. Arkea, elämää ja rakennussuojelua Suomessa ja Saksassa*, toim. Outi Tuomi-Nikula ja Eeva Karhunen, 97–117. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja 13. Turun yliopisto, Pori.

Vahtikari, Tanja. 2013. *World Heritage Cities between Permanence and Change: International Construction of 'Outstanding Universal Value' and Local Perceptions at Old Rauma from the 1970s to the 2000s*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Vahtikari, Tanja. 2017. *Valuing World Heritage Cities*. New York, NY: Routledge.

Valtonen, Anu. 2005. Ryhmäkeskustelut. Millainen metodi? Teoksessa *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, toim. Johanna Ruusuvoori ja Liisa Tiittula, 223–241. Tampere: Vastapaino.

Yhteistä perintöämme vaalien; Kansallisen maailmanperintöstrategian toimeenpanosuunnitelma vuoteen 2025 – Vi värnar om vårt gemensamma arv; Verkställighetsplanen för den Nationella världsarvsstrategin fram till år 2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:43. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79065/OKM43.pdf?sequence=1> [Haettu 5.6.2017.]